

MECANISME ȘI FORME ORGANIZATORICO-JURIDICE DE RESTRUCTURARE A SECTORULUI AGROALIMENTAR

Tudor BAJURA,
dr. hab., conf. univ., IEFS

Rezumat: Fiind efectuată în baza proprietății private asupra mijloacelor de producție activitatea economică în cadrul sectorului agroalimentar autohton în primele zece ani (2000-2010) după finalizarea procesului de privatizare în masă reflectă lipsa capacităților competitive în plan regional și internațional, cedând tot mai mult nu numai piețele externe, dar și cea internă de desfacere a produselor agroalimentare. Se propune lansarea unui proiect național de restructurare multilaterală a sectorului agroalimentar prin crearea în baza unităților economice existente a structurilor vertical integrate sub forme de holdinguri și clustere agroalimentare.

Abstarct: Being based on the private ownership about means of production, economic activity in the agriculture in the first ten years (2000-2010) after the completion of mass privatization reflects lack of capacity at regional and international competitive level, giving up more and more not only external, but first of all internal market of the sales of food products. It proposes to launch a national project of restructuring the agrifood sector through the creation of multilateral entities transforming majority of them in vertically integrated structures under the forms of holding and clusters organizations.

Cuvinte cheie: restructurare; holdinguri; clustere; lanțuri valorice; sectorul agroalimentar; industria de procesare; comerțul; spațiul rural.

Fiind la finele primului deceniu de activitate economică, bazată preponderent pe proprietatea privată asupra mijloacelor de producție, inclusiv asupra pământului agricol, sectorul agroalimentar autohton manifeste ritmuri lente și instabile de dezvoltare. Drept consecință nu numai agricultura, dar și tot spațiul rural suferă din cauza unui șir întreg de fenomene socio-economice nedorite, principalele dintre care le constituie: (i) depopularizarea accelerată a satelor moldovenești; (ii) lipsa infrastructurii, adecvate timpului și spațiului geopolitic în care locuim; (iii) dominarea relativă, iar în mai multe cazuri și absolută, a produselor agroalimentare de import etc.

Dacă, de exemplu, la începutul perioadei de postprivatizare (a. 2000) în calcul la fiecare câte un leu de produse agroalimentare importate am exportat câte 2,5 lei, atunci în a. 2009 acest indicator a fost egal cu numai 1,05 lei sau 42,0 % față de a. 2000. Pentru perioada anilor 2007-2008 Republica Moldova s-a manifestat pe piața mondială a produselor agroalimentare ca un importator curat, contribuind la majorarea substanțială a deficitului comerțului exterior.

La ziua de astăzi situația cea mai alarmantă s-a creat pe grupa de produse „Animale vii și produsele animale”, importul cărora depășește suma exportului mai mult de 8,23 de ori.

Este bine cunoscut faptul ca în condițiile economiei de piață securitatea alimentară a statului poate fi asigurată atât prin dezvoltarea sectorului autohton de producție agricolă, cât și prin efectuarea importurilor masive a produselor agroalimentare. Conform datelor FAO (Food and Agriculture Organization) în prezent în țările de proveniență se consumă doar 4/5 din produsele agroalimentare autohtone. Restul 1/5 (20 %) sunt destinate exportului. În mod analogic ar trebui să fie stabilite și proporții de export-import în toate țările lumii.

Cu părere de rău, după cum a fost menționat, pe unele grupe de mărfuri agroalimentare această proporție în Republica Moldova nu se respectă. Mai mult ca atât. Fiind evaluate în prețuri curente de realizare, încasările importatorilor produselor agroalimentare în a. 2009 au constituit aproximativ 7,6 mlrd. lei pe când toate încasările agricultorilor autohtoni au ajuns abia la o sumă de 4,4 mlrd. lei sau numai 57,9 la sută din încasările importatorilor.

Încasările atât de mici din contul vânzării produselor agroalimentare stau la bază a mai multor fenomene negative, principalele din care sunt:

- lipsa mijloacelor financiare pentru procurarea îngrășămintelor, chimicatelor, semințelor și a unui șir întreg de alte input-uri,;
- lipsa surselor proprii de investiții;
- salariile mizerabile ale agricultorilor năimiți, precum și veniturile scăzute ale proprietarilor asupra pământului agricol;
- creșterea volumelor creditării sectorului agrar, însoțită de majorarea permanentă și în ritmuri accelerate a datoriilor agenților economici din agricultură, silvicultură și pescuit.

La capitolul de datorii este de menționat faptul ca la 1 ianuarie 2010 volumul lor total pentru agricultură, silvicultură și pescuit a depășit suma de 6,542 mlrd. lei, constituind la ziua de astăzi cu 7,5 la sută mai mult decât valoarea de bilanț a fondurilor fixe a sectorului agrar. Însăși faptul dat înseamnă că o mare parte din întreprinderile agricole sunt în stare de faliment.

Și mai puțin lăudabile sunt rezultatele finale ale activității agricole în perioada de postprivatizare. În total pe sectorul agrar numai fiecare al doilea an este finalizat cu profit până la impozitare. Anul 2009, de exemplu, cu totul că n-a fost însoțit de secetă sau alte calamități naturale, pentru sectorul agrar (agricultura, silvicultura și pescuit) a fost finalizat cu pierderi în sumă de 191,1 mil. lei. În total au finalizat anul cu pierderi 884 de întreprinderi sau 55 la sută.

Din cauza datoriilor enorme aproximativ 2/3 din întreprinderile agricole periodic rămân cu conturile bancare blocate. O mare parte din întreprinderile sunt nevoite de a practica afaceri de tip „barter”, aplicarea masivă a căroră provoacă agravarea și mai alarmantă a situației economico-financiare a întreprinderilor agricole.

Descifrarea lacunelor și neajunsurilor privind activitatea economică a sectorului agrar în perioada primelor 10 ani de postprivatizare poate fi continuată cu aplicarea altor indicatori de analiză și de evaluare. Acest lucru, însă, nu va îmbunătăți imaginea tristă și lipsită de perspectivă a activității economice în acest sector.

Nu pot fi acceptate nici reproșuri în ce privește scenariul sau rezultatele de-facto obținute a procesului de privatizare.

Din simplul motiv că și alte ramuri ale economiei naționale (industria de prelucrare, comerțul, activitatea financiar-bancară etc.), au trecut prin proces de privatizare și au obținut rezultatele mult mai bune decât agricultura. De exemplu, ramura comerțului cu ridicată și cu amănuntul a manifestat în perioada analizată creșterea volumelor profitului până la impozitare de la 71,7 mln. lei în a. 2000 până la 1559,0 mln. lei în a. 2009 sau de 21,7 de ori. Important de subliniat, că în a. 2008 profitul până la impozitare a ramurii comerțului a constituit 4,6 mlrd. lei, adică a fost, practic, comparabil cu suma totală a tuturor încasărilor agenților economici din sectorul agrar.

În acest context și mai inadecvate par a fi metode de evaziuni fiscale, practicate de comercianții autohtoni. Conform estimărilor Inspectoratului Fiscal de Stat „... pe parcursul anului 2009 s-au constatat 209 cazuri de evaziuni fiscale, admise de firme neidentificate (fantome, delivente), suma obligațiilor fiscale estimate constituind 3,8 mlrd. lei, din care TVA – în sumă de 3,7 mlrd. lei, ce constituie 27,2 % din veniturile

BPN. Materialele analizate în cadrul Direcției antifraudă a IFPS au fost transmise, conform registrului ținut de aceasta, organelor de drept. La momentul actual SFS nu este la curent cu situația materialelor transmise” [1].

Pentru ca situația economico-financiară a întreprinderilor agricole să fie redirecționată spre binele atât a agriculturii autohtone, cât și a spațiului rural în întregime, sunt necesare măsuri urgente și radicale de restructurare a sectorului agroalimentar. Axa principală a restructurării o constituie crearea structurilor integrate pe verticală, conform conținutului lanțurilor valorice respective. Forma organizatorico-juridică a structurilor nou create o constituie holdinguri și clusterii agroalimentare.

În calitate de forță motrice a procesului de restructurare sunt privite atât simțul de patriotism al participanților la procesul de integrare pe verticală, cât și interesul lor economico-financiar. În urma integrării au de câștigat toți membrii clusterilor și holdingurilor. Fiind depuse eforturi organizatorice, investiționale, financiare, tehnologice etc., producerea, procesarea și comercializarea produselor agroalimentare autohtone va deveni mult mai eficientă, dar și mult mai sigură (mai stabilă, lipsită de riscuri și incertitudini) în comparație cu afaceri de business în bază implicării produselor analogice de import.

După formele de proprietate atât holdinguri, cât și clustere pot fi de: (i) proprietate de stat; (ii) proprietate privată; (iii) proprietate mixtă (de stat cu cea privată autohtonă; de stat cu cea privată străină; privată autohtonă cu cea privată străină etc.).

Esența economică a structurilor organizatorice de tip „holding” sau „cluster” o constituie:

- integrarea pe verticală (de la câmpul (ferma) producătorului până la masa consumatorului) a producătorilor agricoli, întreprinderilor industriale, de transport, de păstrare, ambalare, comercializare a produselor agroalimentare;
- atragerea investițiilor, inclusiv investițiilor bugetare de stat;
- crearea locurilor noi de muncă;
- substituirea importului produselor agroalimentare;
- ridicarea nivelului de standardizare și de competitivitate a produselor agroalimentare autohtone.

După sursele existente de informație holdinguri sunt numite întreprinderi (firme, companii etc.), în componența activelor cărora sunt incluse pachete de control a acțiunilor (a cotelor părți patrimoniale) ale altor întreprinderi și care exercită funcțiile de control asupra activității acestora din urmă.

Este important de subliniat, că formarea structurilor integrate de tip „holding” nu are nimic comun cu consolidarea simplă a întreprinderilor agricole sub „acoperișul juridic” unor firme sau companii economic și financiar dezvoltate. Această confirmare este bazată pe faptul că în cadrul holdingurilor vor fi implicate nu numai întreprinderile agricole, dar și cele de procesare, de păstrare, ambalare și comercializare a produselor alimentare finisate, gata pentru consum. Al doilea element important de deosebire îl constituie faptul că în paralel cu formarea structurilor integrate se preconizează de a soluționa problema datoriilor întreprinderilor agricole, suma totală a cărora depășește cifra de 6,5 mlrd. lei. Se propune că odată cu restructurarea întreprinderilor agricole datoriile acestora față de bugetul de stat (de toate categoriile) vor fi transformate în hârtii de valoare, prețul nominal al cărora va fi inclus în componența capitalului social al holdingurilor nou formate. Se preconizează, de asemenea, că holdingurile respective vor avea dreptul de rescumpărare ulterioară a hârtiilor de valoare (conform prețurilor de piață), astfel fiind lipsite de componența statului în capitalul social și devenind structuri pur private.

Spre deosebire de holdinguri clusterii sunt constituite din mai multe întreprinderi economic și juridic autonome, dar care funcționează în cadrul clusterului din anumite

motive, delegând acestuia unele sau altele împuterniciri specifice (de exemplu, desfacerea producției obținute sau aprovizionarea cu inputuri etc.). Având, în majoritatea cazurilor, relațiile contractuale de colaborare cu clusterii, întreprinderi agricole, preponderent gospodării țărănești (de fermier) vor fi în stare de a forma și de a vinde produsele sale în partide mari, unificate după indicii de calitate, de standardizare, conform graficului, stabilit și executat la nivel de cluster.

Esența economică și financiară a structurilor, integrate pe verticală, o constituie nu atât avantajele tehnice și/sau tehnologice (cu toate că sunt importante și ele), cât posibilități de redistribuire a fluxurilor bănești în favoarea primelor verigilor lanțurilor valorice, care în condiții tradiționale suferă de lipsa mijloacelor financiare. Este clar, că la începutul lanțurilor valorice stau întreprinderi agricole, fie din cadrul întreprinderilor fitotehnice, fie din componența sectorului zootehnic de producție agricolă.

După cum a fost deja subliniat, ambele din formele vertical integrate de producție agroalimentare constituie un pas înainte în domeniul organizării și funcționării eficiente a acestui sector prioritar de activitate economică. Este necesar de a elabora un set de documente juridice (proiectul „Legii privind holdinguri agroalimentare”, proiectul „Legii privind clusterii agroalimentare”, alte documente de ordin legislativ, precum și un set întreg de acte sublegislative).

Concluzie: La general vorbind, a venit timpul de lansare a unei companii de clusterizare a sectorului agroalimentar, scopul principal al căreia îl constituie restructurarea multilaterală a acestui sector, ridicarea nivelului de competitivitate a produselor agroalimentare autohtone, soldată cu creșterea veniturilor și nivelului de viață a lucrătorilor din agricultură, precum și a tuturor locuitorilor satelor moldovenești.

Bibliografie

1. Raportul auditului veniturilor administrate de Serviciul Fiscal de stat în perioada a. 2009, aprobat prin Hotărârea Curții de Conturi nr. 48 din 29 iunie 2010 // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 163-165 din 10 septembrie 2010, paf. 20.